

Отже, аналіз культурно-історичних умов засвідчив, що становлення музично-просвітницьких тенденцій відбувалося на народознавчій основі, здійснювалось інтелектуальними силами суспільства й підпорядковувалося завданням підвищення культурно-освітнього рівня та формування національної свідомості народу. Музично-просвітницька діяльність виступала специфічним засобом реалізації творчих можливостей майбутнього фахівця та невід'ємним фактором його загальнокультурного становлення. Вчитель не тільки сам проводив музично-просвітницьку роботу, але й прищеплював навички просвітницької діяльності учням. Формування музично-просвітницького інтересу учнів необхідно не тільки як передумова майбутньої музично - просвітницької діяльності, що необхідно суспільству, але і як значущий мотив активізації самої навчальної діяльності для розвитку мови, мислення, фантазії, емоційної сфери дітей.

Література

1. Афанасьев В.Г. Системность и общество. – 1980. – 238 с.
2. Баран Д.І. Психолого-педагогические основания подготовки учителей к музыкально-эстетическому воспитанию школьников: Дисс. канд. психолог.наук. – М., 1991. – 326 с.
3. Леонтьев А.Н. Культура, поведение, мозг. – М.,1970. – 51 с.
4. Луначарский А.В. О массовых празднествах, эстраде, цирке. – М., 1981. – 85 с.
5. Кузнецова О.А. Музично-просвітницька і виконавська практика студентів : зб.наук.праць Слов'янська музика в просвітницькій діяльності педагога, ч. II. – Х., 2006. – С.7-13.
6. Полякова І.О.Підаищення ефективності підготовки студентів пед. інститутів к до музично-пропагандистський діяльності: Дисс. канд. пед. наук. – КГУ, 1991. – 305 с.
7. Проблемы эстетического развития личности школьника / Под ред. АИ. Булова, Е.В. Квятковского. – М.: Педагогика, 1987. – 96 с.
8. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія. – К., 2003.

УДК 378:[37.011.3-051:78]

Бондаренко Д.В.

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статье рассмотрены этапы формирования адаптивной готовности будущих учителей музыки к дирижёрско-хоровой деятельности. Охарактеризованы особенности введения поэтапной методики, которая соответствует модели организации процесса адаптации будущих учителей музыки и предусматривает специфику дирижёрско-хорового обучения. Представлены задания практического применения предложенной методики. Рассмотрены пути реализации разработки экспериментальной методики исследования, которая проводилась по трём взаимосвязанным направлениям, с последующим обозначением динамики уровня адаптивной готовности студентов.

Ключевые слова: адаптивная готовность, будущий учитель музыки, поэтапная методика, дирижёрско-хоровая деятельность.

The article studies the stages of creating the adaptive readiness of future teachers of music for the conductor's and chorus activities. At the stage of formation of the experimental study for the methodology of the staged implementation for the organization model of the adaptation process of future teachers during the study of the conductor's and chorus disciplines was performed. Therefore, the organization of this creating experiment was realized by three stages: prescriptive and incentive, operational and adjusting, actions effective.

Keywords: adaptive readiness, future teachers of music, staged methodology, conductor's and chorus activities.

Дію ефективного функціонуючого виховного процесу неможливо уявити без налагодженої, чіткої, педагогічної роботи викладачів виші. Спрямування студентів до підвищення індивідуального фахового рівня повинно проводитись на всіх курсах, але особливої уваги потребують студенти-першокурсники, оскільки вчорашні школярі не адаптовані до диригентсько-хорового навчання, а також не розуміють особливостей організації навчального процесу ВНЗ. Використання технології тьюторства з конкретною чітко вираженою системою спрямоване на організацію процесу адаптації майбутніх учителів музики до фахової діяльності. Шляхом застосування комплексу методів, які спрямовано на створення варіативних умов, що передбачають педагогічну підтримку студентів уможливується уникнення дезадаптації, що спостерігається в процесі фахового навчання майбутніх учителів музики.

Введення в навчально-виховний процес активних форм і адаптивних методів дозволяє враховувати індивідуальні навчальні можливості студентів, рівень їх музично-теоретичної підготовленості до музично-естетичного розвитку школярів, здійснити основні напрями фахового навчання: формування фахової спрямованості майбутніх учителів музики; забезпечення їх фаховими знаннями і вміннями, що забезпечують результативність набутих навичок, розвиток музичних здібностей і формування основ музично-педагогічної техніки.

Методологічною основою формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності є ідея введення технології тьюторства до процесу диригентсько-хорової підготовки студентів у вищому педагогічному навчальному закладі, що обумовлює можливість організації процесу адаптації студентів із метою їх фахового розвитку. В основу технології тьюторства нами покладено гуманістичний, ідіоматичний, когнітивний, змістовно-процесуальний, практиологічно-компетентісний підходи. Необхідність формування активної професійної позиції майбутніх учителів музики зумовлює педагогічну діяльність тьютора, що максимально наближена до педагогічної практики. Це сприяє розвитку у студентів здатності актуалізувати знання та застосовувати набуті вміння для вирішення практичних завдань, долати консерватизм мислення. «Вища школа, її стан, тенденції, перспективи розвитку, аналіз зарубіжної та вітчизняної практики переконують у тому, що зміни у системі освіти та безпосередньо у вищій школі вимагають переоцінки традиційних підходів у використанні технології педагогічної взаємодії педагогів та студентів» [2, с. 190].

Водночас виникають протиріччя між необхідністю вдосконалення процесу фахової підготовки майбутніх спеціалістів, що забезпечує їх конкурентоспроможність на ринку праці і недостатньою розробленістю теоретико-методологічних передумов для реалізації цього процесу; між потребою гармонійного протікання процесу адаптації студентів, і фактичними умовами фахового навчання.

Зазначені протиріччя складають зміст визначеної проблеми, суть якої полягає у розробці етапів формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності.

Проблема готовності до професійно-педагогічної діяльності (О. Мороз, В. Сластьонін, А. Щербаків та ін.), психологічної готовності (Л. Кандибович, М. Дьяченко, А. Кондратюк, А. Войченко, Л. Розборова та ін.), морально-психологічної готовності (Л. Кондрашова), готовність до різних сторін педагогічної діяльності достатньо висвітлено в сучасній науковій та методичній літературі такими українськими дослідниками як М. Васильєва, Л. Григоренко, О. Кретьова, О. Савченко, Л. Харченко та іншими.

Сформульовані вище проблеми визначили теоретично-експериментальний характер дослідження.

Зважаючи на те, що феномен адаптивної готовності є складовою фахового навчання майбутніх учителів музики, формування цього процесу не може здійснюватись поза диригентсько-хоровою навчальною діяльністю, оскільки адаптація студентів до диригентсько-хорового навчання постає як багатоаспектний, багатофункціональний процес, сутність якого полягає у планомірному розвитку майбутніх учителів музики здатностей до диригентсько-хорового навчання і формування на цій основі навчальних навичок при соціалізації, що

передбачає стабільність і психологічний комфорт студентів у процесі навчання. З огляду на це, формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності у межах проведення формувального експерименту вбирало всі види навчальної диригентсько-хорової роботи студентів у процесі комплексного вивчення циклу диригентсько-хорових дисциплін.

Обґрунтування і з'ясування педагогічної ефективності пропонованої методичної системи формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики здійснювалось в інституті мистецтв імені М. П. Драгоманова, Уманському державному педагогічному університеті ім. П. Тичини, КПІ ДВНЗ «Криворізький педагогічний університет», Харківському державному педагогічному університеті мистецтв ім. І. П. Котляревського. У процесі проведення дослідження враховувались вихідні дані початкових зрізів контрольної та експериментальної груп із результатами констатувального експерименту, що постало підґрунтям для висновку щодо невідповідності між рівнями підготовки в області теоретичних знань, а також навчальних навичок констатованих на вступних іспитах, та нерозвиненості комунікативних умінь, що в кінцевому дозволяло прогнозування проходження процесу адаптації студентів.

На формувальному етапі експериментального дослідження відбувалося впровадження поетапної методики згідно моделі організації процесу адаптації майбутніх учителів музики під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Виходячи з цього, організацію формувального експерименту забезпечували три етапи: настановчо-стимулюючий, операційно-регулювальний, діяльнісно-результативний. Враховуючи динаміку формування адаптивної готовності та її структурних компонентів (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-рефлексивний, діяльнісно-творчий) було визначено послідовність впровадження визначених взаємозалежних етапів.

Здійснення розробки експериментальної методики дослідження відбувалось за трьома взаємопов'язаними напрямками, з яких перший етап – настановчо-стимулюючий, спрямовувався на формування стійкої установки на якісне виконання навчальної діяльності, набуття комунікативних умінь, накопичення теоретичної бази знань, та фіксацію їх наявності. Цей етап передбачав застосування технології тьюторства під час організації процесу адаптації студентів для забезпечення теоретичної бази знань, диригентсько-хорових умінь студентів, оволодіння методикою роботи з хором колективом, розвиток їх комунікативних умінь і творчих музичних здібностей. У кінцевому результаті на меті було надання психолого-педагогічної підтримки в процесі оволодіння студентами навчальними навичками, що забезпечує особистісну готовність майбутнього вчителя музики до якісного здійснення навчальної діяльності в процесі вивчення циклу диригентсько-хорових дисциплін.

Проведення першого етапу експериментального дослідження здійснювалось у межах дисциплін «Хорове диригування», «Хоровий клас», та сприяло ознайомленню студентів з особливостями організації навчальної діяльності під керівництвом тьютора; набуттю комунікативних умінь у процесі взаємодії з тьютором; стимулюванню до набуття теоретико-методичних знань; формування вмінь практичної навчальної діяльності під контролем тьютора.

На першому етапі формувального експерименту нами було з'ясовано, що психолого-педагогічна підтримка майбутніх учителів музики в процесі набуття навичок навчальної діяльності є важливим чинником гармонійної адаптації майбутніх учителів музики до фахового навчання. Можливою причиною дисгармонії цього процесу вбачається вплив як внутрішніх чинників, що пов'язані з низькою мотивацією певних студентів до фахової діяльності, недостатнім усвідомленням ними необхідності набуття фахових компетенцій, так і зовнішніх чинників, що пов'язані з навчальними умовами, які недостатньо сприяють активному здійсненню студентами навчальної діяльності під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

На настановчо-стимулюючому етапі формувального експерименту нами були розроблені завдання, що забезпечували формування показників мотиваційно-ціннісного компоненту, а саме: бажання студентів вивчати хорові твори; самостійність оцінних суджень

щодо фахової діяльності; ціннісне ставлення до хорового мистецтва. Критерій міра особистісної спрямованості майбутніх учителів музики на диригентсько-хорову роботу й визначені показники уможливили з'ясувати ступінь зацікавленості студентів у процесі набуття фахових компетенцій, сприяти їх розумінню підготовленості до умов майбутньої фахової діяльності. Застосування технології тьюторства уможливило здійснення організації процесу адаптації, що надавало нові можливості для інформаційної насиченості змісту диригентсько-хорового навчання. У процесі цієї роботи ми визначили за необхідне: спонукання студентів до виявлення бажання вивчати хорові твори, формування ціннісного ставлення до хорового мистецтва, усвідомлення майбутніми вчителями музики важливості здобуття фахових знань, що постають підґрунтям для оволодіння фаховими вміннями, висловленню оцінки щодо фахової діяльності, та сприяють набуттю фахових компетенцій.

Перша група дослідницьких завдань здійснювалась із метою спонукання майбутніх учителів музики до виявлення бажання вивчати хорові твори. Ефективність цієї роботи зростала за умов застосування таких методів як стимулювання обов'язку й відповідальності в навчанні, самопізнання, активізації пізнавального інтересу, частково-пошуковий. Забезпеченню спрямованості на диригентсько-хорову роботу сприяло врахування певних принципів, а саме: цілісності; забезпечення розвиваючого навчання; емоційного навчання; опори на особистісно-фаховий розвиток; спонукання до творчого самовираження та самореалізації у практичній діяльності. Далі, другу групу настановчо-стимулюючого етапу було включено з метою формування в майбутніх учителів музики самостійності оцінних суджень щодо фахової діяльності. Самостійність у цьому процесі спрямовувалась на розвиток їх комунікативних та інтелектуальних умінь за допомогою таких методів як частково-пошуковий, створення презентації, ЦОС-аналізу, «Синтез думок», «Генерація ідей». Результати експериментальної роботи свідчать про те, що в контрольній групі більшість студентів має низький фаховий рівень знань і вмінь, спостерігається поверхневий інтерес до виконання навчальних завдань, а також виявлено необхідність зовнішнього спонукання цих студентів до фахового розвитку.

Другий етап формувального експерименту, операційно-регулювальний, виступає логічним продовженням експериментальної методики. Цей етап було спрямовано на формування когнітивно-рефлексивного компоненту та розвиток здатності до здійснення аналітико-корекційної діяльності, оволодіння практичними навичками групової роботи з тьютором, методикою активної пошукової навчальної діяльності.

Здійснення визначеної мети другого етапу формувального експерименту відбувалося за теоретичним і практичним напрямками. Основними завданнями педагогічної роботи цього етапу визначено: проаналізувати взірці хорового мистецтва і відібрати фрагменти для навчальних вправ; здійснити пошук необхідних хорових творів, вибрати для розробки навчальних вправ щодо розвитку аналітичного мислення майбутніх учителів музики фрагменти цих творів і здійснити їх відповідне комбінування; проаналізувати музичні терміни на доцільність використання групи термінів у навчальних завданнях; розробити навчальні завдання спрямовані на розвиток художньо-образного мислення студентів; вивчити можливості засобів мультимедіа для введення певних навчальних завдань; використання методів художньо образних асоціацій, проектування, пошуку інформації, декодування.

Впровадження експериментальної методики на цьому етапі дослідження відбувалось у процесі вивчення студентами таких дисциплін як «Хорове диригування», «Хорознавство та хорове аранжування», «Хоровий клас». Ця робота виконувалась порівняно з практичною роботою над методичним посібником «Особливості організації процесу адаптації майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності», та забезпечувало реалізацію практичного напрямку експериментального дослідження. Зазначені дисципліни було обрано, оскільки система проведення як індивідуальних, так і групових занять забезпечує педагогічні умови формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності. Це передбачало включення до експериментальної методики дослідницьких завдань спрямованих до розвитку здатності студентів до здійснення глибокого аналізу хорових творів із використанням ефективних методів, а саме: методу

аналізу фрагментів музичних творів; методу художньо-образних асоціацій; методу проектування. Наступна група дослідницьких завдань передбачала формування вміння в майбутніх учителів музики використовувати фаховий тезаурус під час навчальної діяльності з тьютором. З цією метою ходу експериментального дослідження було підпорядковано навчальним вимогам циклу диригентсько-хорових дисциплін, що потребувало впровадження методів: пошук інформації; декодування; змістовного виокремлення даних; «Корисний шлях». Третя група дослідницьких завдань була спрямована на формування в майбутніх учителів музики прагнення до набуття диригентсько-хорових компетенцій, та передбачала введення до експериментального дослідження методів: «Діагностичний аналіз», висловлення уявлень «Я компетентний фахівець», методу самоактуалізації; збагачення досвіду використання мультимедійних засобів.

Третій етап – діяльнісно-результативний, був спрямований на формування діяльнісно-творчого компоненту та актуалізацію у студентів можливостей самовиявлення в навчальній діяльності, й постає логічним завершенням представленої експериментальної методики. Експериментальна методика діяльнісно-результативного етапу забезпечувала розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів музики, здатність до виконання творчо-дослідницьких завдань у співробітництві з тьютором, а також можливість висувати гіпотези щодо самореалізації в педагогічній діяльності.

Уведення методів у діяльнісно-результативний етап підлягало підпорядкуванню формування готовності студента до застосування набутих знань і вмінь у фаховій діяльності, що характеризується його здатністю до самостійної роботи над музичним твором, як необхідного етапу музично-естетичного розвитку школярів, самоактуалізації, самовиявлення як компетентного фахівця. Педагогічна цінність сформованості зворотної форми післяопераційної адаптивної готовності студентів пов'язана з її перспективністю – спрямуванням студентів до виявлення здатності щодо пристосування до умов фахової діяльності, креативного підходу в педагогічній роботі зі школярами, що дозволяє підвищити індивідуальний рівень фахового розвитку кожного студента. Тому, дослідницькі завдання цього етапу було розподілено на три групи. Першу групу дослідницьких завдань було введено з метою оволодіння студентами способами та прийомами планування й створення інтерпретації хорового твору в процесі активної взаємодії з тьютором. Це передбачало застосування методу дозування навчального навантаження; методу спостереження; методу перехресного сприйняття; методу графічного висловлення; методу ситуативної дискусії. Перехід до наступної серії завдань передбачав формування здатності майбутніх учителів музики до вироблення вміння самостійно оперувати здобутими знаннями, вміннями та навичками в ході диригентсько-хорового навчання. Згідно цьому, необхідним поставало застосування таких методів, як метод варіативності смислів ключового слова, метод розвитку піклування. Третю групу дослідницьких завдань було створено відповідно до третього показника діяльнісно-творчого компоненту, що передбачало включення ефективних методів, а саме: метод «по – сирому»; метод активізації особистого творчого потенціалу; метод відкриття нового; метод інсценізації.

У зв'язку з вище зазначеним, досягнення мети діяльнісно-результативного етапу можна означити наступними завданнями: актуалізувати потребу самовиявлення студентів під час навчальної діяльності з тьютором; створити умови для розвитку творчих здібностей досліджуваних; сформувати у студентів навички творчої роботи над музичним твором; сприяти створенню студентами якісного творчого продукту; стимулювати прагнення студентів до розширення репертуару шкільних пісень; спонукати до оволодіння ефективними методиками й методами музично-естетичного розвитку школярів.

Результати досліджень показали динаміку рівня адаптивної готовності майбутніх учителів музики під час вивчення циклу диригентсько-хорових дисциплін, завдяки цьому студенти, що приймали участь в експериментальному дослідженні набули: спрямованості на диригентсько-хорову роботу; усвідомлення значення набутих фахових знань і вмінь для майбутньої фахової діяльності, а також особливостей диригентсько-хорової роботи вчителя музичного мистецтва в загальноосвітній школі; навичок навчальної роботи під керівництвом тьютора; трансформації творчо-інтерпретаційного ставлення до хорових творів.

У висновках доцільно зазначити, що в процесі експериментального дослідження реалізовано завдання, пов'язані з практичним втіленням запропонованої методики формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності. Студенти факультету мистецтв отримали необхідний їм теоретичний та методичний досвід навчальної роботи під керівництвом тьютора, оволоділи практичними навичками, завдяки збагаченню знань необхідних для фахового розвитку як майбутніх учителів музики.

Отже, зростання рівня сформованості досліджуваних показників підтверджує доцільність та ефективність розробленої методики формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності, що позитивно позначалося на фаховій навчальній діяльності, результат якої – підвищення рівня фахової компетентності майбутніх учителів музики. Проведений експеримент не вичерпує всіх аспектів порушеної нами проблеми і постає перспективним напрямом для формування необхідних компетенцій майбутніх учителів музики. Подальші дослідження даної проблеми пов'язані з визначенням шляхів удосконалення форм навчальної співпраці вчителя музики і школярів загальноосвітньої школи, що уможливило б підвищення ефективності їх музично-естетичного розвитку, а також сприятиме активізації майбутніх учителів музики під час фахового розвитку у виші.

Література

1. Козир А. В. Акмеологічні умови гармонізації логічної та емоційної сфер формування професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін / А. В. Козир // Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць / гол. ред. - проф. Буряк В. К. – Кривий Ріг: КДПУ, 2011. – Вип. 32. – 578 с.
2. Лисевич О. В. Формування педагогічної культури спілкування майбутніх вчителів в контексті особистісно-орієнтованої освіти / О.В. Лисевич // Проблеми оновлення змісту початкової освіти на сучасному етапі реформування школи: Збірник наукових та науково-методичних праць Криворізького державного педагогічного університету. – Кривий Ріг: КДПУ, 2003. – Вип.2. – 198с.
3. Падалка Г. М. Музична освіта в Україні: концептуальні аспекти / Г.М. Падалка // Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г.М. Падалки. Колективна монографія / під наук. ред. А.В. Козир. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – 360 с., С. 21 – 56.

УДК 378.011.3–051:78

Лаврентьєва Н.В.

МЕТОДИЧНЕ МИСЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статтє раскрыта суцність и содержание методического мышления учителя музыки в контексте его профессиональной методической деятельности, в частности суцність и значение методической деятельности, ее объект, предмет и функции, раскрыто действия учебного и исследовательского характера методического мышления как относительно самостоятельного специфического вида деятельности, обращено внимание на методическую культуру как предметное содержание методического мышления.

Ключевые слова: *методическое мышление, методическая деятельность, методическая культура, профессиональная подготовка.*

This article explores the nature and content of the methodological thinking in the context of his professional guidance activities, including the nature and importance of methodical activity, its object, and the object function solved action learning and exploratory methodological thinking as relatively independent of a specific type of activity, attention is drawn on methodological culture as a subject of methodical thinking.

Keywords: *methodical thinking, methodical activity, methodical culture training.*